

FAKTA OM RIKSDAGEN

Folket röstar – ledamöterna utses

FOTO: MELKER DAHLSTRAND

Drygt 7,3 miljoner svenskar hade rösträtt i riksdagsvalet 2014.

Den allmänna rösträtten är grunden för demokratin i Sverige. Svenska folket väljer vilka partier som ska representera dem i riksdagen, landstingen och kommunerna. Därför kallas styrelseskicket representativt.

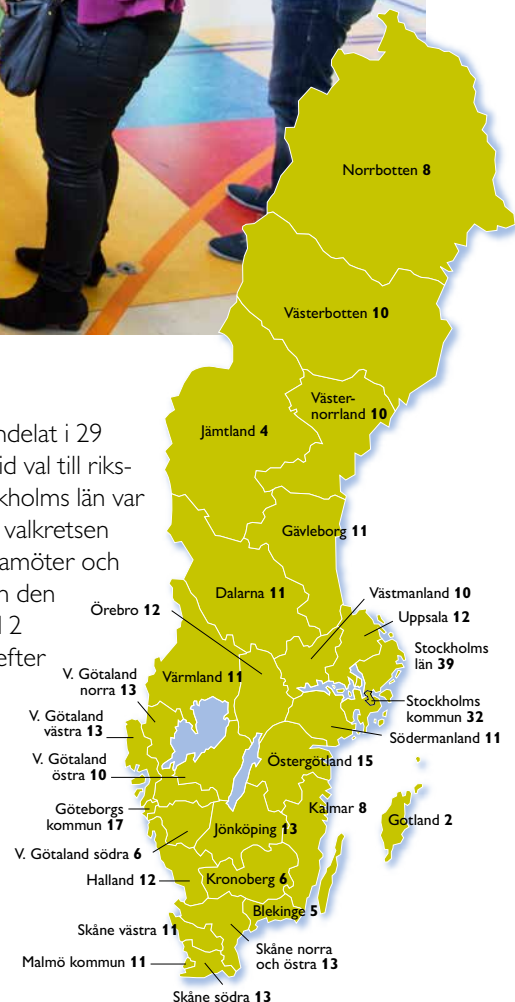
De röstande väljer i första hand parti. Men de kan också markera en av kandidaterna på valsedeln och på så sätt även påverka vilka som kommer att representera partiet. Kandidaterna på listan måste själva vara röstberättigade och nominerade av ett politiskt parti.

Vid riksdagsvalet väljer de röstande vilka som ska representera dem i det svenska parlamentet, riksdagen. Val till riksdagen hålls vart fjärde år, den andra söndagen i september. Nästa ordinarie val hålls den 9 september 2018.

Alla svenska medborgare som har fyllt 18 år senast på valdagen har rösträtt – drygt 7,3 miljoner människor i valet till riksdagen 2014. Alla har en röst och röstar personligen, om de kan. Ingen ska veta vad andra har röstat på. Därför sker röstning- en avskärmat.

När vallokaler stänger klockan 20.00 på valdagen börjar valförrättarna i vallokaler att räkna rösterna. Denna sammanräkning presenteras i

Sverige är indelat i 29 valkretsar vid val till riksdagen. Stockholms län var den största valkretsen med 39 ledamöter och Gotlands län den minsta med 2 ledamöter efter valet 2014.

medierna. Den slutliga sammanräkningen görs veckan efter av länsstyrelserna och är öppen för allmänheten.

Det går också bra att förtidsrösta. Tidigast 18 dagar före valdagen kan man rösta i lokaler som kommunen har ställt till förfogande.

De som inte kan rösta personligen kan rösta genom bud. Kommunerna ansvarar för att de röstberättigade på exempelvis servicehus och fängelser också kan rösta. Svenska medborgare utomlands kan rösta på ambassader och vissa konsulat eller genom brevröstning.

Mandaten fördelas i flera steg

Sveriges valsysteem är proportionellt. Det innebär att antalet platser ett parti får i riksdagen står i proportion till antalet röster partiet fått i valet.

Det finns 349 platser att fördela i riksdagen och varje plats motsvarar ett mandat. När länsstyrelserna har räknat rösterna ska dessa mandat fördelas så rättvist som möjligt mellan partierna.

Ett parti måste få minst 4 procent av rösterna för att tilldelas mandat. På så sätt blir det inte så många småpartier i riksdagen. Ett parti som får minst 12 procent av rösterna i en valkrets får vara med och dela på mandaten i just den valkretsen.

De 349 mandaten består av 310 fasta mandat och 39 utjämningsmandat. Antalet fasta mandat som varje valkrets har byggs på antalet röstberät-

tigade i valkretsen. Fördelningen av dessa mandat speglar röstresultatet i varje valkrets.

Valmyndigheten fördelar de fasta mandaten med en beräkningsmetod som kallas den *jämkade uddatalsmetoden*. Metoden innebär i stora drag att antalet röster för varje parti delas med en serie av tal tills alla de 310 mandaten är fördelade (se rutan nedan).

Jämnar ut med 39 mandat

Syftet med de 39 utjämningsmandaten är att fördelningen mellan partierna sett över hela landet ska bli så proportionell mot antalet röster som möjligt. Man ser hela landet som en enda valkrets och jämför med fördelningen i de olika valkretsarna. Utjämningsmandaten fördelas först på parti och sedan på valkrets.

Slutligen ska platserna fördelas mellan kandidaterna. Partiernas namnlistor ställs mot de namn som väljarna har kryssat för. Om 5 procent av dem som har röstat på ett visst parti i en valkrets har kryssat för samma namn får den personen en plats i riksdagen. Om flera kandidater har nått upp till femprocentnivån fördelas platserna efter antalet personröster.

Röstar om statsministern

När mandaten är fördelade röstar de nyvalda ledamöterna om talman och tre vice talmän. Omröstningen leds av den ledamot som har suttit längst i riksdagen. Det är sedan talmannen, ordföranden i riksdagen, som föreslår statsminister. I andra demokratier brukar statschefen ha den uppgiften, det vill säga kungen, drottningen eller presidenten.

Mandatfördelningen i riksdagen efter valet 2014

Valdeltagandet var nästan 86 procent. Av de invalda ledamöterna är 197 män och 152 kvinnor, 56 respektive 44 procent.

	Socialdemokraterna (S)	113
	Moderaterna (M)	84
	Sverigedemokraterna (SD)	49
	Miljöpartiet de gröna (MP)	25
	Centerpartiet (C)	22
	Vänsterpartiet (V)	21
	Liberalerna (L)*	19
	Kristdemokraterna (KD)	16
		349

* Tidigare Folkpartiet.

Så fördelas de fasta mandaten

De 310 fasta mandaten fördelas med den jämkade uddatalsmetoden, valkrets för valkrets.

Metoden innebär att man dividerar varje partis röstetal på riksnivå med 1,2. Det parti som då får högst jämförelsetal får det första mandatet. Sedan fortsätter man dividera röstetalen med 3, 5, 7, 9, 11 och så vidare, tills alla de 310 mandaten är fördelade.

Statsminister Stefan Löfven och den nya regeringen möter pressen i oktober 2014. Statsministern har just presenterat regeringsförklaringen i kammaren.

Talmannen förbereder statsministervalet genom att prata med partiledarna. Syftet är att få en bild av hur regeringen ska sättas samman för att få så starkt stöd i riksdagen som möjligt. Sedan röstar de nyvalda ledamöterna om statsminister.

Omröstningen i riksdagen är öppen och man kan se hur var och en röstar. Det krävs ingen majoritet för att talmannens förslag ska bli godkänt. Men om mer än hälften av kammarens ledamöter röstar mot förslaget går det inte igenom.

Regeringen presenterar sin politik

Den nyvalda statsministern utnämner ministrarna i regeringen och anmäler sedan dessa för riksdagen. Statsministern brukar presentera huvuddragen i regeringens kommande politik, regeringsförklaringen, när riksdagen öppnar i mitten av september. När det är valår öppnar riksdagen ett par veckor senare.

Det formella regeringsskiftet äger rum på slottet med statschefen, kungen, som ordförande. Talmannen presenterar riksdagens beslut om vem som ska bli statsminister. Kungen kan inte påverka beslutet.

Statsministern har rätt att när som helst ombilda regeringen utan inblandning av riksdagen,

exempelvis byta ut ministrar, placera om dem och ändra antalet. Men regeringen måste anmäla förändringarna till riksdagen.

Regeringens stöd prövas

Ledamöterna ska alltid rösta om statsminister efter ett val, oavsett styrkeförhållandena mellan partierna. En regering som inte längre har riksdagens stöd måste avgå.

En regering som ska avgå ansöker om det, och det är talmannen som hanterar ansökan. Men talmannen uppmanar regeringen att sitta kvar som övergångsregering tills en ny regering är utsedd. Övergångsregeringen sköter bara löpande frågor, undviker att ta politiska initiativ och får inte utlysa extra val.

Extra val

Extra val kan hållas mellan de ordinarie valen, och det är regeringen som fattar beslutet. Extra val har bara förekommit en gång i Sverige och då i samband med den heta valfrågan om allmän tilläggspension (ATP).

Kvinnor demonstrerar för sin rätt att rösta i Göteborg 1918. År 1921 röstade både män och kvinnor för första gången.

Extra val kan också utlysas efter ett ordinarie val om talmannen efter fyra försök misslyckats med att få statsministerkandidater godkända. Detta har aldrig hänt.

Folkomröstningar

Möjligheten att folkomrösta infördes 1922. Sedan dess har sex folkomröstningar hållits:

- 1922** *Förbjuda rusdrycker*
Nej – förbudet genomfördes inte.
- 1955** *Högertrafik*
Nej – högertrafik infördes ändå.
- 1957** *Allmän tilläggspension*
Ja – ATP infördes.
- 1980** *Kärnkraft*
Tre alternativ – Linje 2 vann, ett av två avvecklingsalternativ.
- 1994** *Medlemskap i EU*
Ja – Sverige blev EU-medlem.
- 2003** *Införa euron*
Nej – valutan infördes inte.

Folkomröstning är direktdemokrati

Folkomröstningar är ett undantag från det vanliga sättet att pröva och avgöra frågor i riksdagen. I stället för representativ demokrati får de röstberättigade direkt inflytande i en viss fråga – en form av direktdemokrati.

Det är riksdagen som beslutar om en folkomröstning i hela landet ska hållas. Om det blir ja stiftar riksdagen en särskild lag där det framgår vilken fråga folket ska rösta om och vilken dag omröstningen ska ske.

Det går också att folkomrösta om grundlagsändringar och om internationella överenskommelser som berör grundlagsskyddade rättigheter och skyldigheter. Sådana folkomröstningar är enligt lag beslutande men har hittills aldrig hållits.

Folkomröstningar i andra frågor är enbart rådgivande.

Läs mer

- Val till riksdagen, ledamöterna, folkomröstningar: riksdagen.se
- Valsystemet, valresultaten, vallagen (2005:837): val.se
- Studiematerial från riksdagen: Riksdagen i samhället Demokratin i samhället